

ҚҚС-Ы ӘКІМШІЛІКТЕНДІРУДЕ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Блокчейнді нақты экономикада қолдану бірнеше жыл бұрын теориялық деңгейден тәжірибелік деңгейге өтті. Әлемдік экономиканың ірі салалары жаңа ережелер бойынша жұмыс істей бастады және жаңа сын-қатерлерге төтеп беруде. Мысалы, денсаулық сақтауда медициналық дәрі-дәрмектерді, рецептілерді, лицензияларды, ауруханалық және басқа да көптеген заттарды сақтау үшін инфрақұрылымдық шешімдер қолданылуы мүмкін. Бұл технология электрондық медициналық карталарды құруда, өзара есеп айырысуда және төлемдерде, нотариатта және сәйкестендіруде, телемедицинада, дәрі-дәрмектердің жұмсалуды бақылауда, қадағалауда, рецептілердің айналымын есепке алуда, қолдан жасалуын болдырмауда, сатып алуды бақылауда және т.б. қолданылады.

Өндірістік-өткізу тізбектері әр түрлі қатысушылар арасындағы бірыңғай сенімді орталық ретінде блокчейнді енгізуді талап ететін үдерістер одан да көп: мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл, құжат айналымын автоматтандыру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес, бұрмалауларды болдырмау, жеткізуді бақылау, контрафактпен күрес және т.б.

"Блокчейн-бұл тек блокнот, оған қатысушылар барлық операцияларды жазады. Бірдей жазбалары бар бір блокнот желінің барлық қатысушыларында бірден болғандықтан, ескі жазбаларды жасау мүмкін емес"[2].

Таратылған жүйенің әрбір қатысушысы мәліметтердің толыққанды көшірмесіне ие – яғни деректер бөлінген. Желінің барлық қатысушыларының деректері бірдей. Барлық қатысушылардың деректерін қайталау "орталық контрагенттің" немесе делдалдың іс-әрекеттері есебінен емес, бөлінген келісімге қол жеткізу хаттамасы негізінде автоматты түрде жүргізіледі. Өзара іс – қимылдың әрбір қатысушысы транзакциялардың толық тарихына-өзара іс-қимыл тарихының тізіліміне қол жеткізе алады. Блокчейн - бұл жасалған транзакциялар туралы деректер байланысқан транзакциялар блоктарының реттілігі (тізбегі) түрінде құрылымдалатын жүйе немесе желі.

Өз жобаларында блокчейнді пайдалануда ең озық елдер: АҚШ (29%), Қытай (18%), Австралия (7%) болып саналады. Алайда, респонденттер таяу бес жылда Қытай АҚШ-ты айналып өтіп, бұрынғы сараптама және белсенділік орталығы АҚШ пен Еуропадан ығыстырылатынын атап өтті. Көбінесе блокчейнді қаржы секторы пайдаланады, бірақ респонденттер энергетиканы, коммуналдық қызметтерді, денсаулық сақтау мен өнеркәсіптік өндірісті технологияны қолданудың әлеуетті салалары ретінде анықтады.

Блокчейн технологиясын пайдаланбайтын әрбір үшінші респонденттер мұны жоғары құнымен (31%), түсінбеушілік арқылы (24%) түсіндіреді немесе басқарудағы қиындықтарды (12%) көреді.

"Ақылды келісім-шарттар" - кейбір қоғамдастықтың жұмыс істеуіне арналған ережелер жиынтығы. Мұндай "цифрланған" ережелерді қолдану аясы кең. Мәселен, Қазақстан Қаржы министрлігі «Blockchain» технологиясын қолдана отырып, ҚҚС-ты әкімшіліктендіруді іске асыруды бастады.

Қосылған құн салығын (ҚҚС) әкімшілендіру үшін блокчейн технологиясын енгізбестен бұрын барлық тәуекелдерді есептеу қажет. Бүгінгі күні ҚҚС ең күрделі, ашық емес және сыбайлас жемқорлыққа бейім салық болып табылатыны ешкімге құпия емес. Сондықтан біз Қаржы министрлігінің оны әкімшілендіруді жақсартуға ұмтылысын түсінеміз. Блокчейн барлық мәселелердің шешімі емес, оны қолдану тәуекелдері әлі нашар зерттелген. Блокчейн технологиясын қолдана отырып, ҚҚС-ты әкімшілендіру мәселесінде де бірқатар тәуекелдер бар. Мысалы, Қазақстанда блокчейн технологиясын қолдану үшін құқықтық негіздер жоқ. Салық құпиясын сақтау Салық Кодексімен қамтамасыз етілген[1]. Егер ҚҚС блокчейн қолданумен әкімшілендірілетін болса, транзакциялар туралы барлық ақпарат желінің әрбір торабында - яғни әрбір компьютерде сақталатын болады. Бұл ретте осы компьютерлерді ұстаушы қандай субъектілер болады және оларға қандай қауіпсіздік талаптары қойылатын болады.

Blockchain технологиясын қолданудың негізгі қағидасы ҚҚС қаржы ағындарын қадағалау және салық төлеушілердің салық міндеттемелерін нақты уақытта орындаудың ашықтығы болып табылады, оны іске асыру үшін ҚҚС төлеушілердің ҚҚС бақылау шоттары қолданылатын болады. Blockchain технологиясын пайдалана отырып, ҚҚС әкімшіліктендірудің жаңа әдісін қолдану ҚҚС әкімшіліктендіру үрдістерін оңтайландырып, төмендегілерді қамтамасыз етуде:

- ҚҚС асып кетуін жедел қайтару;

- алдын ала декларацияларды автоматты түрде қалыптастыру;
- салық органдары тарапынан тексерістер санын қысқарту;
- ҚҚС жинауды ұлғайту;
- ҚҚС әкімшіліктендірудің ашықтығын арттыру;
- көлеңкелі схемаларды қолданудың мүмкін еместігі.

Жалпы жобаның мәні-салық төлеушілердің қаржылық транзакцияларының тізбегін лезде қадағалауға және оларға ҚҚС кепілді қайтаруды жүргізуге мүмкіндік беретін орталықсыздандырылған деректер базасын қалыптастыру.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Салық кодексі, 2020 жыл
2. https://www.inform.kz/ru/nds-budut-administrirovat-pri-pomoschi-blokcheyn-v-kazahstane_a3426045

Амантай С.С, Қанат А.Қ, Қысатай А.Т., 3 курс (академик Е.А Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м, аға оқытушы Топшахова Г.Р.

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Несие картасы – бұл пластикалық карта, онда белгілі бір несиелік лимит орнатылады. Бүкіл әлемде несиелік карталар тұтынушылық несиеге басты балама болып саналады. Осындай карточканың көмегімен сіз белгілі бір лимит шегінде шығындарыңызды төлеу үшін банкті пайдалана аласыз. Лимиттің мөлшері сіздің табысыңыздың мөлшеріне және несие тарихыңызға байланысты. Несиелік карта - бұл сізге берілген несие сомасын есептейтін пластикалық банктік карта. Пластикалық карталар соңғы жеті-сегіз жыл ішінде белсенді түрде таратылды. Бұл, мүмкін, шек емес: орта есеппен, әлемде әр адамға үш картадан артық келеді. VISA International және MasterCard Worldwide карталары ең көп таралған. Олардың көмегімен сіз сатып алуға, қызмет көрсетуге ақы төлей аласыз және банкоматтардан қолма-қол ақша ала аласыз. Несиелік карталар мүмкіндіктері, қызмет көрсету шарттары және электронды (электронды), классикалық (классикалық), алтын (алтын) және платина (платина) бойынша қосымша қызметтері бойынша ерекшеленеді. Әдетте, банктер несиенің бастапқы лимитін белгілі бір уақыттан кейін - 3 айдан 1 жылға дейін арттыра алады. Егер осы уақыт ішінде сіз төлем тәртібін мұқият сақтағаныңызды дәлелдейтін болсаңыз, банктің сізге деген сенімі артып, ол сізге үлкен мөлшерде несие беруге дайын. Несиелік картаны шығару туралы шешім қабылдаған кезде, банк классикалық андеррайтинг - қарыз алушыны тексеруді жүргізеді. Егер сіз осы банктің клиенті болсаңыз (онда сізде ағымдағы шот бар), тексеру жеңілдетілген рәсімге сәйкес жүзеге асырылады.

Несиелік картаны шығару туралы шешім қабылдаған кезде, банк классикалық андеррайтинг - қарыз алушыны тексеруді жүргізеді. Несие карталарын ұстаушы ретінде сіз әртүрлі сатып алулар жасай аласыз немесе қызметтерге ақы төлей аласыз, сонымен қатар өз қаражатыңызсыз қолма-қол ақшаны ала аласыз. Бірақ несие картасындағы қаражатты қолма-қол ақшасыз басқа шоттарға аударуға болмайды. Кез келген несие сияқты, картаға жұмсалған ақша банкке өз қаражаты есебінен өтелуі керек. Мұны ішінара ай сайын ең төменгі төлем төлеу арқылы жасауға болады. Егер сіз тек ең төменгі төлем жасасаңыз, онда несиені пайдаланғаны үшін пайыздарды төлеуге тура келеді. Олар қарыздың пайда болу күнінен бастап толық өтелгенге дейінгі сомасына есептеледі. Банк ай сайын несие картасы бойынша үзінді көшірмені есеп айырысу күнінде пошта арқылы жібереді, онда ең төменгі төлем мөлшері мен оны төлеу мерзімі көрсетілген. Ең төменгі төлем банк белгілеген мерзімде жасалуы керек, мысалы, алдыңғы есеп айырысу күнінен бастап 20 күнтізбелік күннен кешіктірмей. Бұл кезең есеп айырысу кезеңі деп аталады. Егер сіз төлем мерзімі аяқталғанға дейін қарызыңызды толық өтеген болсаңыз, сізге несие үшін пайыздарды төлеу қажет болмауы мүмкін. Бірақ бұл тек қолма-қол ақшасыз төлемдерге қатысты. несиелік карталар қолма-қол ақшаға қатысты бірнеше артықшылықтарға ие. Несиелік картадағы ақшаны шекарадан өткізу кезінде декларациялау қажет емес. Шетелде карточка болған кезде сіз валюта айырбастау туралы алаңдамайсыз, өйткені халықаралық төлем жүйелерінің карталарын әртүрлі валютадағы төлемдер үшін қолдануға болады, банк автоматты түрде айырбастайды.